

Paddy Scannell (red.): *Broadcast Talk*, 1991, London: Sage.

Talen er over os. I en lang årrække har billedanalysen stået i medieforskningens centrum. Tale – og lyd i det hele taget – har henslæbt en ret ubemærket eksistens, typisk som nødtørftigt supplement til forståelsen af de mere moderne og spændende elektroniske billedér. Det »billede« er nu ved at vende, og både i udlandet og herhjemme kommer der en række bøger, der har mediernes tale og lyd som sit primære genstandsfelt. Analysen af radio er blevet opprioriteret, og tale/lyd-siden af det audiovisuelle udtryk er blevet anerkendt som det ligeværdige element, som det retteligen bør være.

Til grund for denne fornyede interesse ligger en opvurdering og fornyelse af pragmatikken, men det er en mere differentieret og sociologisk orienteret pragmatik, end den vi kender fra Austin og Searle, der er på dagsordenen i disse medietale-analyser.

Broadcast Talk, der er redigeret af Paddy Scannell, er en ypperlig repræsentant for denne tendens. Ud over Scannells indledning rummer den 9 forskellige analyser af tale i radio og TV. Bidragene udgør ikke en enhed i teoretisk eller metodisk forstand, men »angriber« medie-talen ud fra traditioner som etnometodologi, semantisk diskursanalyse, mere »ren« pragmatik, organisationsanalyse m.fl. For nogle er talen selve det centrale objekt man ønsker at nå til forståelse af, for andre er taleanalysen snarere et middel til at belyse andre, mere historiske eller sociologiske forhold.

Et vigtigt fælles udgangspunkt er dog en grund-sociologisk antagelse: at tale i radio og TV er institutionelt styret, hvilket først og fremmest indebærer, at der i de enkelte programmer og gener er en præallokering af de medvirkendes sociale roller og dermed bestemte talepositioner i forhold til det enkelte programs institutionelt bestemte kommunikative intention. Det er en vigtig pointe i mange af analyserne, at denne præallokering af talepositioner ikke kun skal forstås som et element i medieinstitutionernes ideologiske magtudøvelse, men tillige er et nødvendigt element for at definere den medieskabte tale-situation og dermed sikre modtagernes forståelse af programmet. Og den er et resultat af, at medie-talen ikke føres for de involverede parter, men først og fremmest udøves for at blive overhørt af et ikke-tilstedeværende publikum. De faste konventioner for denne præallokering af bestemte roller er tillige med til at gøre radio og TV-tale til et genkendeligt fænomen, der rutinemæssigt kan føje sig ind i hverdagslivet.

Denne opfattelse af den medieformidlede tales

institutionelle karakter overflødig gør ikke spørgsmålet om magt, men muliggør tværtimod en nuanceret og detaljeret analyse af det kulturelle og sociale konfliktfelt, der regulerer, hvad der tales om hvornår, hvem der taler med hinanden, hvordan man taler med hinanden – og hvad der slet ikke må tales om.

Hvad der *ikke* må siges, er genstandsfeltet for antologiens første analyse, hvor Peter M. Lewis foretager en historisk analyse af regler for ukorrekt sprogbrug i BBC's dramaafdeling. Lewis's ærinde er ikke kun at påvise restriktionerne for brug af bandeord o.lign., men især at vise hvordan brugen af sproget i dramaproduktioner til stadighed er blevet reguleret gennem en afvejning af forskellige aktørers interesser i og uden for BBC-organisationen: redaktørerne, manuskriptforfattere, publikum, politiske fraktioner etc.

Hvordan man taler til hinanden er genstand for John Corners interessante analyse af tidlige TV-dokumentarprogrammer i det engelske ITV. Han demonstrerer, hvordan man i den tidlige TV-dokumentarisme endnu ikke havde fundet en konsistent form; man forstod at interviewet var velegnet til at dokumentere et hverdagsagtig møde med andre (sprog)kulturer, men arven fra filmdokumentarismen og de sociale snobbearrierer stod i vejen.

Tre artikler af Steven E. Clayman, Sandra Harris og Greg Garton m.fl. tager den politiske kommunikation op til tale-behandling: Clayman giver en detaljeret analyse af konventionerne for hvordan nyhedsinterviews indledes og dermed indrammer politiske diskussioner indholdsmæssigt og forståelsesmæssigt. Harris giver en analyse af politikeres tale i interviewsituationer og viser, at politikere generelt svarer langt mere undvigende end andre interviewpersoner – Vi vidste det jo nok, men så er det dokumenteret! Garton m.fl. giver en mere overordnet diskursanalyse af den politiske debat under den engelske valgkamp i 1987.

Bogens sidste fire artikler – efter min mening de mest interessante – behandler den type programmer, hvor mediernes tale bliver til »snak« og får modspil fra modtagere, enten ved at de ringer eller skriver ind eller interagerer per substitut gennem studiepublikummets »medsnakken«. Ian Hutchby giver en glimrende systematisk fremstilling af et sådant »phone-in« programs konversationelle logik og forløb og påpeger nogle punkter, hvor konversationen adskiller sig fra intimsfærens konversation. Martin Montgomery giver ligeledes en interessant analyse af de fortællelemæssige strukturer i en DJ's oplæsning af læserbreve.

De sidste to artikler af Andrew Tolson samt Gra-

ham Brand og Paddy Scannell er mere kulturelt og historisk fortolkende; de prøver at analysere talens betydning i konstruktionen af bestemte medieidentiteter, den engelske DJ Tony Blackburn, Dame Etna, m.fl. Tolson argumenterer for et delvist skifte inden for Talk-show genren: hvor den oprigtige mediepersonlighed tidligere illuderede at tale ud fra personlig erfaring, er nyere tale-værter mere åbenlyst syntetiske, og de spiller åbenlyst på det underholdende ved den uoprigtige og uhøflige performance. Brand og Scannell interesserer sig for hvordan en DJ opbygger sin identitet over tid, og hvordan denne identitet til stadighed bekræftes og udbygges gennem konversation med lyttere.

Antologiens forskellige indlæg stritter noget i forskellig retninger, og bærer præg af at være en sammenstykning af forskellige bidrag, der ikke i udgangspunktet var tænkt sammen. Scannells indledende teoretiske overvejelser følges da heller ikke rigtigt op i bidragene. Hans fremhævelse af H.P. Grices konversations-maximer og Levinsons begreb om den implicite mening som centrale kategorier udvikles ikke, heller ikke i Scannells egen analyse. Samlingen giver ikke nogen systematisk introduktion til forskellige tale-analysetraditioner. Hermed er ikke sagt, at indlæggene er teoretisk uinformerede; en række artikler er ganske præcise med deres begrebmæssige forudsætninger. Men bogen er først og fremmest tænkt som en demonstration af forskellige traditioner, når de trækker i arbejdstøjet.

Broadcast Talk giver inspiration og lyst til at arbejde videre med mediernes tale; den argumenterer overbevisende for, at det er lige så vigtigt at bruge ørerne som øjnene, også når man næste gang sætter sig for at se fjernsyn.

*Stig Hjarvard, forskningsadjunkt
Institut for film- og medievidenskab
Københavns Universitet*

**Niklas Luhmann: *Sociale systemer.*
Grundrids til en almen teori.
Munksgaard, København 1993.
(Udgivet på 2 edb-disketter)**

En af de dominerende metaforer i medieforskningen er metaforen for kommunikation: At kommunikation er overførelse af en meddelelse fra en afsender til en modtager via en kanal – et medie. Modellen kan udbygges (med gatekeepers, »støj« i kommunikationen, meningsdannere på vej til den endelige modtager, »samfundet« der – som regel i

form af en kasse – omgiver kommunikationen, osv.), eller den kan sofistikeres, f.eks. ved at sige, at en afsender kan sende til mange modtagere, eller ved at gå tættere på de enkelte instanser i kommunikationen: lave institutionsanalyser af afsenderen, receptionsanalyser af modtageren, medieanalyser af kanalen, indholds- eller æstetiske analyser af budskabet. Under alle omstændigheder: kommunikationsmodellen er tilsyneladende den dominerende almene antagelse, den metafor der strukturerer de mange mere konkrete betragtningsmåder.

Men hvad nu hvis denne metafor slet ikke er den bedste metafor til at forstå den sociale kommunikations fænomener? Hvad nu hvis denne metafors forudsætninger ikke er sande? Lad os se på forudsætningerne: En af dem er, at afsender og modtager er åbne systemer: At »noget« – en meddelelse – kan transporteres ud af det ene system og ind i det andet. Men hvad nu hvis de er lukkede systemer? Hvad nu hvis de repræsenterer hver sin verden, hver sin forståelse? Så kan kommunikation ikke foregå som transport af meddelelser fra instans til instans.

En anden er, at der findes »noget«, som kan transporteres. Information, f.eks., sådan som Shannon og Weaver i sin tid foreslog med deres matematiske kommunikationsteori. Men gør der det? Jo, naturligvis kan vi iagttage de elektroniske impulser i en telefonledning, eller lydbølgerne i det fysiske rum. Men udbreder »meddelelser« sig på samme måde? Kan vi iagttage dem som fænomener, som impulser på vej fra afsenderen til modtageren? Eller er de ikke snarere konstruktioner: Konstruktioner hos afsenderen og konstruktioner hos modtageren, der ikke nødvendigvis er identiske.

Endelig er det en implicit forudsætning, at kommunikation foregår mellem individer. Den ene sender informationer til den anden. Men er det en sand forudsætning? Er det ikke sådan, at individer tænker (snarere end at kommunikere)? Er det ikke først sociale systemer, der kommunikerer?

Hvis der nu er noget om disse betragtninger, hvordan skal kommunikation da så forstås? Ifølge Luhmann er kommunikation et socialt systems selektion i dets omverden på grundlag af selvreference. Lad mig tage et eksempel: Inden for et videnskabeligt samfund gør der sig bestemte antagelser gældende. Man arbejder inden for et bestemt paradigme, og både undervisning, lærebøger, empirisk forskning og teoretisk diskurs foregår inden for dette paradigmes grundantagelser. Fænomener i omverdenen selekteres med andre ord på grundlag af det videnskabelige samfunds henvisning til sine egne antagelser. Men på et tidspunkt forstyr-